אוצר מדרשים — לקוטים מברייתא דמ"ט מדות

לקוטים מברייתא דמ"ט מדות

[ספר הלקוטים ח"ב]

א) ויהיו בני נח היוצאים מן התבה שם וחם ויפת (בראשית ט' י"ח), זש"ה יצב גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים ל"ב ח'), ויהיו בני נח יפת ובניו ט"ו, חם ובניו ל"ב, שם ובניו כ"ז ומאלה נפצה כל הארץ, ע"ד היו ולא נחלק העולם אלא לשבעים, יצב גבולות עמים, יעקב ובניו בירידתו למצרים שבעים היו, אמור מעתה שם וארפכשד ושלח ועבר צדיקים היו ולא נבללו עם האומות, (ע" ילקוט רמז ס"א ורש"י דברים ל"ב ח').

ב) וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' וגו' (שמות ל"ט מ"ג) והיכן צוהו? ועשו לי מקדש (שם כ"ה ח'). ויתן את השלחן באהל מועד וגו' ויערך עליו ערך לחם לפני ה' כאשר צוה ה' (שם מ' כ"ב) והיכן צוהו? ביום השבת ביום השבת יערכנו לפני ה' (ויקרא כ"ד ח'). וישם את המנורה באהל מועד וגו' ויעל הנרות לפני ה' כאשר צוה ה' את משה (שמות מ' כ"ד כ"ה) והיכן ציוהו? על המנורה הטהורה יערוך את הנרות לפני ה' (ויקרא שם). וישם את מזבח הזהב וגו' ויקטר עליו קטרת סמים כאשר צוה ה' את משה (שמות שם), היכן ציוהו? בבקר בבקר בהטיבו את הנרות יקטירנה (שמות ל' ז'). ואת מזבח העולה שם פתח משכן אהל מועד ויעל עליו את העולה ואת המנחה כאשר צוה ה' את משה (שם מ' כ"ט), היכן ציוהו? את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני וגו' (שם כ"ט ל"ט). ד"א וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה כאשר צוה ה' כן עשו ויברך אותם משה, מה היא הברכה שבירכן? א"ל יה"ר שתשרה שכינה במעשה ידיכם, ר' מאיר אומר כך ברכן ה' אלהי אבותיכם יוסף עליכם וגו' (דברים א' י"א), אמר להם כשם שנתעסקתם במלאכת המשכן ושרתה השכינה במעשה ידיכם כן תזכו ותבנו לפניו בית הבחירה ותשרה שכינה במעשה ידיכם, והם אומרים ויהי נועם ה' אלהינו וגו' (תהלים צ' י"ז. ע" ילקוט סוף פקודי). בזמן שישראל ברצון לפני המקום מה נאמר בהם? את קרבני לחמי (במדבר כ"ח ב') כבנים המפרנסים אביהן. בשעת תוכחות מהו אומר? לאשי ריח (שם), כל הקרבנות שאתה מקריב אינן אלא לאש, וכן הוא אומר לא על זבחיך אוכיחך ועולותיך לנגדי תמיד, לא אקח מביתך פר ממכלאותיך עתודים (תהילים נ':ח'-ט') אם ארעב לא אומר לך כי לי תבל ומלואה, וכי יש רעבון לפני, ואילו יש רעבון לפני, כבש אתה מקריב לי בבקר וכבש בין הערבים, וכי יש רחמן מוסר מזונותיו לאכזרי? מה שאמרתי לך זבח לאלהים תודה ושלם לעליון נדריך, אלא שתהא מודה בו ותשלם לעליון נדריך. כתיב ועשו לי מקדש, אמר הקב"ה למשה מעלה אני שבטך שבט לוי עשוי ד' מעלות מעין הכבוד של מעלה, הושיבם בענני כבוד שנאמר לא ימיש עמוד הענן (שמות י"ג:כ"ב), עשה אותם דגלים כדגלי מרום, שבט יהודה במזרח ישששכר וזבולון עמו, כנגדן במרום טלה שור תאומים עם החמה במזרח, משמשין חמשה חלקים בתוך שמונה במזרח. דגל ראובן בדרום ושמעון וגד עמו, כנגדן במרום סרטן אריה בתולה עם החמה בדרום, משמשין ה' חלקים מתוך שמונה בדרום, ומחניהם חלק אחד במזרח ושנים במערב נמצא רוב תשמישיהן בדרום. דגל אפרים במערב מנשה ובנימין עמו, וכנגדן עם החמה במערב מאזנים עקרב וקשת. דגל דן בצפון אשר ונפתלי עמו, וכנגדן משמשין עם החמה בצפון גדי דלי דגים מן העגלה ולדרום. בזמן שהעולם מכוסה בעבים בימות הגשמים. —קורא אותן צבאות, צבאות ה' (שמות י"ב מ"א) וקורא אותן כוכבים והנכם היום ככוכבי השמים (דברים א' י'), חבב את שמותם משפחת הפרצי משפחת הזרחי (במדבר כ"ו כ'), עשה אותן מעלות משוררין לפניו ומשרתים לעבודתו שנאמר לעמוד לפני ה' ולשרתו (דברים י' ח'). משה ואהרן ובניו חונין במזרח בין דגל יהודה לאהל מועד, משה לדברות ואהרן לקרבנות. שניים להם בני קהת בדרום, ומה היא עבודתם? כל כלי הקדשים אשר באהל מועד הארון והשלחן והמנורה והמזבחות. שלישים להם בני גרשון במערב ועבודתן היריעות והקלעים, רביעית להן בני מררי בצפון ועבודתן הקרשים והעמודים והאדנים, וכדרך חנייתן כך נסיעתן ואהל מועד באמצע, כאשר יחנו כן יסעו (במדבר ב' י"ז).

ג) היה ר' נחמיה אומר אהל מועד שעשה משה במדבר כנגד מעשה בראשית, יריעות כנגד שמים וארץ, כיור וכנו כנגד מימי בראשית, מזבח העולה כנגד כל הבהמות, מזבח הקטרת כנגד כל הבשמים, מנורה כנגד החמה ולבנה, שבעה נרותיה כנגד שבעה כוכבים המשמשין את העולם ואלו הן שצ"ם חנכ"ל. ראה נסים שעשה להם, אורך החצר מאה באמה (שמות כ"ז י"ח) ומה ת"ל חמשים בחמשים? אלא שתי טבליות היו, טבלא הפנימית שבמשכן מפתח אהל מועד ולפנים אורך ל' אמה ורוחב י' אמות, נמצא [החצר] נ' אמה מכל צדדין: לפנים נ' אמה, במזרח נ' אורך נ' רוחב, בתוך נ' מזבח העולה ה' על ה' כבש כולו כנגדו בדרום ומשוך כשלושים אמות, וכמלא השערה היה יורד ביניהם (ע' רש"י לשמות כ"ז ה'), וכדברי האומרים ג' אמות קומתו י' אמות היה הכבש שלו, וכיור וכנו היה נתון בתוך כ' אמות שבמזרח, והמזבח והכבש מתוקן ואהרן ובניו עסוקין בעבודה והקב"ה מלמדן סדר עבודה שנאמר וימציאו בני אהרן (ויקרא ט' י"ב).

ד) ראה נסים שעשה להם הקב"ה, שכל אותן האוכלסין עומדין בתוך נ' אמה שאם תבוא לחשבון צריך יותר מד' מיל (דקיימא לן גברא באמתא יתיב (סוכה ח'.), ואם היו ישראל עומדין בכל אורך חצר המשכן שהוא מאה אמה, היה צריך להיות רחבו ששת אלפים, שהרי היו ת"ר אלף – ע" זית רענן שם). וכל אותן אלפים ורבבות עומדין בחצר המשכן ורואין את האש יורדת מן השמים כעמוד ונכנסת באהל מועד יוצאת ורובצת ע"ג המזבח ואוכלת את החלבים ועומדת במקומה, שנאמר ותצא אש מלפני ה' וגו' (ויקרא ט' כ"ד). וכולן ראו את הנס הגדול ומשתטחין על פניהם, והיה לכל אחד ואחד ריוח כדי ד' אמות ושרתה עליהן רוה"ק ואמרו שירה ורננה שנאמר וירא העם וירונו (שם), ומה שירה ורננה אמרו? רננו צדיקים בה' (תהילים ל"ג:א'). ועל אותו היום נאמר צאינה וראינה בנות ציון (שה"ש ג' י"א).

האהל היה משוך ל' אמה ונתון בתוך נ' אמה הפנימיות, וב' קרשים בדרום, כל קרש וקרש אורכו עשרה אמות ורחבו אמה ומחצה, ושתי ידות לכל אחד מלמטה משוקעות בתוך שני אדני כסף, מלמעלה ראשיהן מצופין זהב ונתונים בתוך טבעות של זהב, ושלש בריחין היו להן משולשין בתוך עשר אמות ואחד מבריח מן הקצה אל הקצה, אורכו ל' אמות נתון מזרח ומערב, ושני בריחין שמבחוץ מכאן ומכאן ט"ו אמה ארכן, וב' טבעות לכל קרש וקרש ונתונין לרחבו (בגובה) של קרש חצי חלק מכאן וחלק באמצע, נמצא בין טבעת לטבעת בכל הקרשים מדה שוה, ושפופרת של קנה זהב היתה בין טבעות לטבעות והבריח נכנס בהן וקרשים מצופין זהב והבריחים מעצי שטים נכנסין בשפופרת וטבעות, נמצא כולן מצופין זהב שנאמר ואת הקרשים צפה זהב (שמות ל"ו ל"ד), והבריח התיכון מובלע בתוך הקרשים מראש ועד סוף, לא נראה לא מבפנים ולא מבחוץ, וכמעשה הקרשים הדרומים כך הצפונים, ושמונה קרשים במערב ששה כנגד חללו של אהל ושתים כנגד זויותיו (ע' ברייתא דמלאכת המשכן, והשתמש פה במלת "אהל" תחת משכן). יריעות התחתונות היו תכלת וארגמן ותולעת שני, אורך כל אחת כ"ח אמות ורחבה ארבע אמות, חמשה במזרח וחמשה במערב, רחב של כל סדר וסדר עשרים אמה מגיעות עד חצי האהל.

ה) חמשים לולאות (שמות כ"ו ה') תכלת בכל אחת ואחת לחברן בהן וכן בסדר חמש יריעות האהל, נמצאו שני סדרים רחבן ארבעים אמה וארכן עשרים ושמונה, שלשים בחללו של אהל ואמה עובי העמודים שבמזרח ואמה במערב נמצאו שלשים ושתים אמה, נשתיירו שמונה אמה לכסות את הקרשים שבמערב. וארכן היה

כ"ח אמות, צא מהן עשר אמות חללו של אהל ושתים אמות עובי הקרשים שבצפון ושבדרום הרי שתים עשרה אמה, נשתיירו שמונה אמות מכאן ושמונה אמות מכאן לכסות הקרשים שבצפון ושבדרום.

ו') מעשה היריעות תכלת וארגמן ותולעת שני ושש משזר והחוט כפול ארבע, ר' יוסי אומר וחוט של זהב היה יתר בהם שנאמר וירקעו את פחי הזהב (שמות ל"ט ג'). מעשה חושב (שם כ"ו א'), היה ר' נחמיה אומר מעשה חושב ב' פרצופים שני דומיות אחד מכאן ואחד מכאן, ומעשה רוקם דמות אחד פרצוף אחד. —יריעות אחרות היו למעלה מהן עשויות מנוצה של עזים, אחד עשר יריעות שני סדרים, סדר אחד של חמשה במערב ושל ששה במזרח, רוחב שני סדרים ארבעה וארבעים אמות כנגד רחבן של יריעות של מטה, וארכן שלשים אמה כנגד ארכו של מטה, של מטה מחוברות בקרסי זהב, ושל מעלה מחוברות בקרסי נחשת לחבר את האהל להיות אחד. והיו נתונות כנגד שלישו של אהל שכנגדו, הפרוכת פרוסה למטה, ר' יוסי אומר כנגד הקרשים היתה כפולה, נמצאו שם שתי אמות יתירות, הן היו עודפות על היריעות של תכלת מן המזרח ועד המערב שנאמר יהיה סרוח (שמות כ"ו י"ג), מכאן אתה למד דרך ארץ שיהא אדם חס על היפה. —ועשית מכסה לאהל, מכסה אחד מכסה את האהל משולש מן הצפון מן הדרום ומן המערב, ר' נחמיה אומר כמין מסיפסין (כותל חלול מלא חלונות, ע' ערוך) היו עשויות, ר' יהודה אומר מלמטה עורות אלים מאדמים ולמעלה עורות תחשים. כיצד היתה מדתו? צפון ודרום ארכו שלשים אמה, עשר על עשר שבמערב היה בית קודש הקדשים, הוא מקומו של ארון, פרוכת היתה בסוף עשר אמות חולקת את הבית, עשר אמות לפנים ועשרים לחוץ והיתה פרוסה תחת הקרסים שביריעות וחוץ ממנה עשרים על עשר. מזבח הזהב היה נתון בסוף עשר אמות חולק את הבית עשר אמות למזרח ועשר למערב חמש לצפון וחמש לדרום. המנורה והשלחן היו לפנים מן המזבח, המנורה בדרום והשלחן בצפון, חמש אמות בין המנורה לשלחן שתי אמות ומחצה מן הקרשים שבדרום למנורה, וכן מן הקרשים שבצפון לשלחן, וחמש אמות ממקומן לפרוכת וחמש אמות ממקומן למזבח. ופתחו של היכל היה במזרח ולא היו שם קרשים אלא ד' עמודים, עובי כל או"א היה אמה על אמה מצופין כסף ואדניהם, כסף. ומסך היה פרוס עליהם כנגד הפרוכת של פנים, ומקום הקרשים שעומדים בדרום ושבצפון ובמערב היה רוחב אמה ולא היה ממדת האהל.

רבי נחמיה אומר כל הקרשים מבפנים ומבחוץ היו מצופין זהב והבריח התיכון המובלע בתוך חללן של קרשים מובלע בתוך שפופרת של זהב שאורך כל אחת ואחת אמה ומחצה נתונה בתוך חללו של קרש, והבריח התיכון מובלע בהן מן הקצה אל הקצה.

ז') ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה ז') י"א דבר נדבת המשכן סימן לדבר אחד עשר יום מחורב (דברים א'), כשבא משה להוכיח על מעשה העגל אמר לו הקב"ה ודי זהב כפרו באחד עשר דבר שהתנדבו למלאכת המשכן לפיכך היו סובבין את הר שעיר ימים רבים. —נתנדבו זהב ככרים (כ"ט ככר, פקודי ל"ח כ"ד) שבע מאות ושלשים שקלים, ממנו עשו את הארון ואת הכפורת ואת הכרובים ואת המנורה וכל כליה שלחן וכליו, וצפו את המזבח ועשו את כל כליו זהב, קיצצו ממנו לעשות לפרוכת וצפו את הקרשים ובריחיהן ועשו טבעות והקרסים של יריעות התחתונות.

ח') וכסף פקודי העדה מאת ככר (שמות ל"ח כ"ה), חשבונות: מאה בני אדם מחצית השקל הרי חמשים סלעים, ס' פעמים מאה הרי ששת אלפים [חצי שקל ושלשת אלפים שקל שלם], נמצאת אומר ששת אלפים לככר, ששים רבוא במאה ככר, נעשה בהן אדני המשכן מאת אדנים למאת הככר ככר לאדן (שם). חשבון: ארבעים בצפון וארבעים בדרום, ששה עשר למערב ארבעה במזרח. שבצפון ודרום ושבמערב היו רצופות שנים לכל קרש, ושבמזרח לא היו רצופות אלא ארבעה עמודי שטים סדורים בתוך עשר אמות בפתחו של היכל נתונים על ארבע אדני כסף ופרוכת פרוסה עליהם הרי מן החשבון מאת הככר, נשארו אלף ושבע מאות וחמשה ושבעים שקל, מהן עשה ווי העמודים וציפה ראשיהם וחשק אותן (שמות ל"ח כ"ו, ע' רש"י). ונחשת התנופה שבעים ככר, מהן עשה קרסי יריעות העזים וציפה עמודי החצר ויתידות המשכן והחצר ומזבח הנחשת אשר לו וכל כליו וכיור וכנו.

ט') כתיב והלוים יחנו סביב (במדבר א' נ"ג) כיצד היתה חנייתן? בפיסקיא אחת של ארבעת אלפים אמה היו חונין ומקיפין את המשכן מכל רוח, משה ואהרן ובניו במזרח הם ובניהם וכל אשר להם על פני כל מזרח אהל מועד. הבאר היתה בפתח החצר סמוכה לאהלו של משה והיא היתה מודיעה לכל המחנות היאך יחנו, כיצד? כיון שעמדו קלעי החצר היו י"ב נשיאים עומדים על הבאר ואומרים שירה שנאמר באר חפרוה שרים (במדבר כ"א י"ח), והיו מימי הבאר יוצאין ונעשין נהרים נהרים, נהר אחד יוצא ומקיף את מחנה שכינה, ומאותו נהר יוצאין ארבעה נהרות בד' זויות החצר כל או"א הולך לרוח אחת, לבסוף משמש ב' רוחות דרום ומזרח ויוצא אל מחנה ישראל. עבר מחנה הלוים היו מתערבין נהרים זה לזה ומקיפין את כל מחנה הלוים ומהלכין בין משפחה למשפחה ונראין טבליות טבליות מקיפין את מחנה השכינה ונהר גדול מקיף את כל מחנה ישראל מבחוץ ונעשין נהרים נהרים בין כל שבט ושבט והיו הנהרות מודיעין בין כל או"א גבולן, ואין אחד צריך לחבירו. ולא תאמר שמא בסילות המים (מי סילון) אלא מגדלין להם (אולי צ"ל מנרדין ע"ש נרד וכרכום) כל מיני מעדנים מעין עולם הבא שנאמר שלחיך פרדס רימונים נרד וכרכום (שה"ש ד' י"ג). ועכשיו מחנות מחנות מזרח ומערב צפון ודרום, כל מחנה ומחנה ארבעה אלפים אמה, משה ואהרן ובניו במזרח, בני קהת בדרום, בני גרשון במערב, בני מררי בצפון, כל אחד ואחד מהם על פני מאה במאה בתוך ארבעת אלפים אמה, ועוד ד' אלפים מכל רוח ורוח כך היה מקומן, נמצא מקומן של לויים מאחד בשמונה במקומן של שבטים. —ובהמתן היכן היתה? שנים עשר מיל על שנים עשר מיל היתה חנייתן, חשוב מחנה שכינה ומחנה לויה ומחנה ישראל ובשאר זויות של כל רוח היתה בהמתן רועה נגד חנייתן, והנהרות מקיפין מבפנים ומבחוץ ומציינין אותו טבליות מראש ועד סוף שיהא להם רשות להלוך בשבת למחנה שכינה וממחנה למחנה. והענן פרוס עליהן ומבדיל בינן לבין בהמתן, שנאמר וענן ה' עליהם יומם (במדבר י' ל"ד) ומזיו התכלת היו הנהרות נראין כתכלת מצויירין כעין השחר והלבנה והחמה, ואו"ה רואין אותה לכמה מילין ומשבחין את הקב"ה, שנאמד מי זאת הנשקפה וגו' (שה"ש ו' י'), ופחדם ואימתם נופל על הכל, שנאמר תפול עליהם אימתה ופחד (שמות ט"ו ט"ז).

י') חמש אמות קומת הכותרת האחת (מ"א ז' ט"ז) ובסוף הספר (מ"ב כ"ה י"ז) הוא אומר שלש אמות? שתי אמות התחתונות של כותרת היו שוות לעמוד שלא היו בהן צורה ושלש העליונות היו עודפות לחוץ, המוקפות צורה שנאמר שבכים מעשה שבכה (מ"א שם), כמין לולבין של דקל היו מוקפות.

י"א) התקינו נביאים הראשונים כ"ד משמרות ולבד אלה הדרים בירושלם היו מעמדות בכל עיר, שישראל נחלקו לכ"ד מעמדות כנגד כ"ד משמרות. (ע' תענית כ"ד א' ורש"י שם).

י"ב) כה אמר ה' לאדום (עובדיה א') אימת? בימי יהושפט, ומלך אין באדום (מ"א כ"ב מ"ח) במקום שעיר ובמקום אחר נצב מלך (שם) בעיר הגדולה (רומא) (רש"י בפ' ב"ר פ' וישלח ברייתא דמאי טעמא מדות (צ"ל דמ"ט מדות) מפרש חזון עבדיה וכו', ובסדר עולם דר' יוסי מפורש משנפלו אדומיים בימי יהושפט שוב לא העמידו מלך במקום עד היום וכו').